
ФІЛОСОФСЬКА АНТРОПОЛОГІЯ

УДК 141.319.8

DOI 10.35423/2078-8142.2019.3-4.01

І. О. Кобзева,

кандидат педагогічних наук, докторант кафедри філософії

Харківського національного педагогічного університету

імені Г. С. Сковороди

м. Харків, Україна

e-mail: kobzeva0501@gmail.com

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-8543-6599>

ТРАНСГУМАНІЗМ І МАЙБУТНЄ ЛЮДИНИ: СПРОБА ФІЛОСОФСЬКО-АНТРОПОЛОГІЧНОГО ОСМИСЛЕННЯ

Стаття присвячена аналізу нової філософської течії, нової системи світогляду під назвою трансгуманізм. Розглянуто алгоритм реалізації формування трансгуманізму, в результаті чого стає ясна логіка переорієнтації в системі цінностей людства. А також представлені вислови великої кількості західних вчених – філософів про перспективи та наслідки цього трансгуманістичного проекту, одержимого лише досконалістю людини, а не її моральною цінністю.

***Ключові слова:** трансгуманізм, гуманізм, тіло, душа, природа людини.*

Тема майбутнього людини сьогодні є однією із самих гострих та актуальних. Ідея вічного покращення внаслідок подолання обмежень людського тіла природним та штучним шляхом завжди бентежила розум людства. Протягом століть ми прагнемо досягти гармонійного стану, вдосконалюючи своє тіло та свій дух.

Останнім часом у суспільстві спостерігається посилення нарисичних тенденцій людей та бажання вийти за межі людського тіла в пошуках більш вишуканих форм буття. Сучасна хвиля науково-технічного прогресу спонукає до цього та тягне за собою вто-

ргнення в природу людини та її тілесність. Надтехнології майбутнього поступово перетворюють людину на «транслідину», а потім і на «постлюдину» (нова антропологія). Формується новий погляд на людину та її можливості, і це нове бачення людини та її сутності привносить проблему природи людини та набуває нової актуальності. За цих умов постає безліч інших питань щодо людського буття в майбутньому світі, що постійно стрімко змінюється, коли розкрито майже всі секрети людської природи.

Сьогодні рух трансгуманістичних ідей поширений по всьому світу. Трансгуманізм, як філософський напрям, з'являється лише у другій половині ХХ ст. Усі трансгуманісти вважають себе спадкоємцями ідей М. Федорова, В. Вернадського та К. Ціолковського. Серед представників даного напрямку також варто зазначити М. Мора, Н. Бедмінгтона, Н. Бострома.

Останнім часом філософському аналізу трансгуманізму присвячено низку дисертацій, навчальних посібників, наукових статей. Серед принципових досліджень, що стосуються безпосередньо етичної дискусії про засоби трансгуманізму, відзначимо працю Ф. Фукуями «Наше постлюдське майбутнє: наслідки біотехнологічної революції» (2002). Проблеми трансгуманістичного змісту розглядаються в публікаціях вітчизняних філософів Н. Ніколасенко, С. Пилипенко, А. Шоркіна, Н. Капустіної, Л. Озадовської, О. Онофрійчук, Л. Улашкевич.

Метою нашого дослідження є філософсько-антропологічний аналіз трансгуманістичних ідей.

Із ХІХ ст. і до наших днів один з найбільш поширених термінів гуманізм формує уявлення про те, що саме збереження людського життя, побудова умов для самореалізації, для затвердження гідності особистості є головними принципами сучасної європейської філософсько-антропологічної парадигми. І так сталося, що саме зараз гуманізм виявив свою неспроможність забезпечити самозбереження людства, оскільки всесвіт, схильний до впливу могутньої сили науково-технічного прогресу, зумовлює змінення людини, її тілесності і духовної природи. Сучасна філософська антропологія стверджує, що людина визнається у здатності перевершувати, долати, трансцендувати будь-яку визначеність. Людина здатна до трансцендування своєї обмеженості [4]. Як наслідок, у західній

науковій громадськості з'явилася та набирає популярності нова концепція майбутнього розвитку людини, яка дістала назву «трансгуманізм». Трансгуманізм (за словником гендерних термінів) – це раціональний, заснований на осмисленні досягнень та перспектив науки світогляд, який визнає можливість і бажаність фундаментальних змін у становищі людини за допомогою передових технологій із метою ліквідувати страждання, старіння, смерть і значно посилити фізичні, розумові та психологічні можливості людини [7]. Прибічники трансгуманістичного світогляду вважають, що трансгуманізм є результатом розвитку гуманізму з подоланням людського та модифікуванням сутності [11, с. 317] до досконалого стану (трансгуманістична утопія).

Для більш детального розгляду трансгуманізму потрібно, насамперед, розглянути його співвідношення з гуманізмом. Співвідношення трансгуманізму та гуманізму має як спільні риси, так і відмінності. До об'єднувальних рис можна віднести і шанобливе ставлення до науки, відданість ідеям прогресу. Як стверджує Е. Н. Гнатик [3], і прихильники, і противники трансгуманізму у своїх міркуваннях апелюють до принципу гуманності, а це засвідчує спільний загально вихідний принцип антропоцентризму. Щодо відмінностей, то в трансгуманістичній парадигмі людина не є кінцем або вершиною еволюції, вона повинна вдосконалюватися на межі своїх фізичних та розумових здібностей, вона стає лише початком еволюційних ідей.

Із історії виникнення трансгуманізму можна побачити, що перші його прояви були на стадії міфологічного мислення. Там розповідалося про людину як про істоту, яка втратила початкову божественну досконалість та постійно критично ставилася до самої себе і була незадоволена своєю особистістю. Це невдоволення представлено часом Античності, Середньовіччя, Відродження та Нового часу. Висловлюючись щодо цього, мислителі усіх епох пропонували різні заходи та методи перетворення природи людини за допомогою найрізноманітніших ідей і концепцій.

Середньовічні мислителі вбачали у техніці своєрідну природну магію та передбачали можливість використання її для створення самохідних колісниць, плавання під водою, польоту. Особливу популярність здобув у XIII ст. Р. Бекон, якому приписували

винахід «голови, що говорить». Розповідалося про ідеї спроби створення штучної людини алхіміками та магами («гомункулус», це ми можемо надалі побачити і у Декарта) [5, с. 233–234].

Філософського контексту трансгуманізм набуває в Європі в епоху Відродження та Нового часу. Гуманізм епохи Відродження плекав ідеали розвитку гармонійної особистості саме за допомогою науки, культури, освіти, естетичного та морального виховання. І вже у XX ст. простір піддався докорінним знищенням та трансформаціям, які торкнулися аспектів гуманізму, тому трансгуманізм формується як теоретичний рух, що обґрунтовує потребу вдосконалення традиційної людини, із заміною на іншу форму буття та перетворення її надалі вже на постлюдину.

Чимало філософів зазвичай дотримуються визнання універсальності людини. Одними з таких є основоположники німецької школи філософської антропологічної думки М. Шелер та Г. Плеснер. Вони визнають людину як істоту універсальну, яка прагне до постійного пошуку самовдосконалення та самоподолання. А людське поліпшення є провідним поняттям для трансгуманістичної рефлексії. Саме ці факти стали основними важелями для ідей трансгуманістів.

У загальній гуманістичній ідеї тіло людини є одним із предметів власності, яким вона може розпоряджатися на свій власний розсуд. Для трансгуманістів проблеми тіла виходять на перший план у пошуках кращих форм існування. Тіло стає головним об'єктом володіння. Це призводить до сприйняття тіла як показника соціального статусу та демонстративного поліпшення зміни тіла. Концепція трансгуманізму прирікає людину на залежність від зовнішніх умов і призводить до охолодження душі та морального стану. Духовним боком людської природи (зокрема гармонію істини, добра, краси) вона мало опікується, виключаючи існування в людині окремого духовного та морального начал. Мається на увазі зосередження на технологічному удосконаленні тілесного в людині, відходячи при цьому від ідеалів гуманізму і духовного начала взагалі, перетворюючи все на модний тренд. Людина йде шляхом, де їй не треба робити моральний вибір, тому вона просто сприймає все те, що їй уготовано науково-технічними досягненнями. А набутий зовнішній результат не зможе задовольнити та може призвести

до духовного занепаду, коли страждає краса та добро, це неминуче може призвести і до втрати чесноти. Відзначимо, що в дискурсі трансгуманістів взагалі не використовується поняття чесноти.

У пропаганді трансгуманістами нового типу буття людини немає місця смерті, вона буде ліквідована науково-технологічним прогресом. Людина, яка може екзистувати, людина, яка страждає і переживає, неодмінно повинна бути подолана, залишена в минулому, а разом із цим там слід залишити і традиційний гуманізм. Замість цього послідовники трансгуманізму пропонують нам щось без органів, без тіла, без особистої ідентичності, без центру в Я, – тобто людину, істоту, яка втратила свої людські якості (любити, радіти) та здобула штучний розум, тіло і душу, які піддалися трансформації.

Також у цьому контексті постає питання свідомості людини, яку філософська антропологія пов'язує з тілесністю. Як можливо відокремити її від тіла? І тут чимало представників трансгуманістів вбачають у свідомості душу. В ідеалістичному контексті відокремлення можна уявити, а в матеріалістичному – постає питання, на яке відповіддю може слугувати завантаження до функцій машини свідомості. Це буде можливо змодельовати за допомогою комп'ютерної програми, але це питання не стоїть дуже гостро на порядку денному. На думку трансгуманістів, це послабить продуктивне функціонування і без того досконалого механізму тіла. Хоча останніми роками трансгуманісти почали пропонувати нове бачення своєї ідеології у новому векторі розвитку людства. Вони порушують питання буття людини та вимагають від неї глибокої духовної чесноти та відповідальності за відповіді на них. З метою прояву внутрішньої краси та усунення моральних недоліків людини трансгуманісти пропонують спочатку усунути недосконалість навколишнього світу. І коли світ стане самодосконалим, тоді людина перейде в абсолютно гармонійний, «райський» стан. Трансгуманізм розвиває цю думку і застосовує її до природи людини, обіцяючи за допомогою науки (зовнішнього фактора) удосконалити і зробити ідеальними її фізичні, ментальні і «духовні» здатності.

Під час аналізу різних поглядів науковців на проблему трансгуманізму можна почути як прихильників, так і противників трансгуманістичних ідей. Тому і досі навколо цієї дискусії ведуться

жзаві (і навіть запеклі) суперечки. Пропонуємо розглянути деякі з них.

На думку видатного науковця М. Кольцова, людина є найвищою цінністю. Вдосконалення людини не можливе без духовного збагачення особистості: «майбутня людина не повинна бути розвинена однобічно... вона повинна бути фізично здоровою та гармонійно наділена усім тим, що робить її організм життєздатним. Ця нова людина – надлюдина, *homoscreator* – повинна стати царем природи і підпорядковувати її собі силою розуму та своєї волі» [6, с. 1–27]. Такої самої думки дотримуються філософи, які категорично проти формування в суспільстві нового виду людини. Ф. Фукуяма вважає трансгуманізм «найнебезпечнішою в світі ідеєю». М. Гайдеггер також заперечує ідею трансгуманістів про те, що смерті немає місця в бутті людини. Він стверджував, що саме смерть надає сенс людському буттю і саме вона дає можливість «Бути самим собою» [10, с. 301]. Це, своєю чергою, є підтримкою постулату гуманістів, що смерть має фундаментальний позитивний сенс, який підносить, надає значущості та цінності людині. Коли людина знає, що з нею трапиться в кінці, це змушує її цінувати все навколишнє та стимулювати її до розвитку.

Однак у сучасній науковій думці існує і чимало адептів трансгуманізму. Наприклад, М. Епштейн вважає, що між гуманізмом і трансгуманізмом немає ніяких суперечностей. Після досягнення точки сингулярності, вдосконалені супермашини навчатимуться виконувати будь-яку роботу, витіснять недосконалу людину і стануть більш досконалими, ніж сама людина [9, с. 601]. М. Фуко також вбачав перспективу постлюдського майбутнього: «... людина зникне, як зникає обличчя, намальоване на прибережному піску» [8, с. 404]. М. Мор вважає, що завдяки поліпшенню якості знань людина зможе жити набагато довше, з прекрасним здоров'ям, зможе покращити своє самопізнання та удосконалити розум у всіх його формах, навчитися процвітати в умовах змін і стати щасливою. Щастя у трансгуманістів, під впливом науки, розглядається як матеріалістичний термін: одна таблетка дасть можливість змінювати настрої та емоції, при цьому геть забуваючи про головний зв'язуючий пункт в аналізі людського щастя – чесноту [1, с. 51].

Інші вчені надають логічне пояснення цьому напрямку та водночас пропонують вихід для уникнення несприятливого результату. На думку Н. С. Шиловської, шлях від гуманізму до трансгуманізму закладений в антропоцентризмі гуманізму. Вдосконалення людини у рамках людяності та людськості – то принципи гуманізму ніколи не зникнуть і трансгуманізм може стати гуманізмом. Водночас, гуманізм, який йде рука об руку з антропоцентризмом, ніколи не стане трансгуманізмом. Антропоцентризм сповідує людину у центрі всього та є абсолютом, а гуманізм прагне до вдосконалення та ідеально-духовної надлюдини. Антропоцентризм визнає закінчену досконалість людини і не вбачає в неї надлюдину. Тому саме антропоцентризм може втримати гуманізм від трансгуманізму. Переродження гуманізму в трансгуманізм є відмова від антропоцентризму.

Людство ХХІ ст. в цілому виступає за ідеали гуманізму, а не за концепції трансгуманізму. Сьогодні конче потрібно відроджувати саме ідеї гуманізму та гуманного начала в людині, інакше склеться ситуація, в якій взаємозв'язок між людьми матиме фатальний характер, де «таємне призначення кожного» буде полягати в тому, щоб «знищити Іншого» [2, с. 238]. Тотальне впровадження техніки та поширення технологій починають морально спустошувати людину, людина перестає бути індивідом. Це призведе до поділу свідомості та тіла, до тотальної втрати людиною себе та своєї духовності. Як наслідок може виникнути загроза тілесному та інтелектуальному розвитку і людина може перетворитися на сурогат та симулякр.

Кожен оптимістичний погляд людини у майбутнє має бути заснований на людяності, духовності, адже саме духовність є найважливіша відмінність і найвища нагорода суспільства, що відрізняє її від світу тварин. Людина – це гармонійне поєднання тіла та свідомості, і тільки в процесі взаємодії цих природних феноменів відбувається породження її духовних екзистенціалів та гуманістичних ідей. Приймати чи не приймати ідеї трансгуманізму – особистий вибір кожної людини, але в будь-якому разі при самостійному виборі слід не загубити моральну та духовну себе.

ЛІТЕРАТУРА

1. Аксёнов И. В. Трансгуманизм как проблема философской и религиозной антропологии : дис. канд. филол. наук : 09.00.13. Санкт-Петербург, 2016. 197 с.
2. Бодрийяр Ж. Прозрачность зла. М. : Добросвет ; КДУ, 2012. 260 с.
3. Гнатик Е. Н. Трансгуманистические проекты в эпоху конвергентных технологий // Человек и его будущее: Новые технологии и возможности человека / отв. ред. Г. Л. Белкина. М. : ЛЕНАНД, 2012. С. 343–354.
4. Дёмин И. В. Гуманизм и трансгуманизм: проблема соотношения. URL: <http://ecologyofthinking.ru/slyder-na-glavnoy/5108.html>
5. История и философия науки и техники: / науч. ред. Н. Бряник; отв. ред. О. Томюк. Екатеринбург : Издательско-полиграфическое предприятие «Макс-Инфо», 2016. 328 с.
6. Кольцов Н. К. Улучшение человеческой природы // Русский евгенический журнал. 1922. Т. 1, вып. 1. С. 1–27.
7. Словник гендерних термінів / укладач З. В. Шевченко. URL: <http://a-z-gender.net>
8. Фуко М. Слова и вещи. Археология гуманитарных наук. СПб. : А-сэд, 1994. 408 с.
9. Эпштейн М. Знак пробела: О будущем гуманитарных наук. М. : НЛЮ, 2004. С. 601.
10. Heidegger M. Being and Time. Trans. J. Macquarrie and E. Robinson. NY : Harper & Row, 1962. 589 p.; Хайдеггер М. Бытие и время / Пер. с нем. В. В. Библихина. Харьков: Фолио, 2003. 503. ISBN 966-03-1594-5.
11. Harees L. The Mirage of Dignity on the Highways of Human progress: the Bystanders Perspective [Text] L. Harees. Bloomington : AuthorHouse, 2012. 751 p.

REFERENCES

1. Aksenov, I. V. (2016). Trans-humanism as a problem of philosophical and religious anthropology. Dissertation International. Retrieved from https://www.mininuniver.ru/images/docs/nauka/zaschita/Aksenov_I.V._Tranngumanizm_kak_problema_filosofskoj_i_religioznoj_antropologii_te_kst_14_.pdf. [in Russian].
2. Bodriyyar, Zh. (2012). The transparency of evil. Moscow: Dobrosvet Publ.; KDU Publ. 260 p. [in Russian].
3. Gnatik, E.N. (2012). Transhumanist projects in the convergent technology epoch. *Chelovek i ego budushchee: novye tekhnologii i vozmozhnosti che-*

-
- loveka (Man and their future: new technologies and human capabilities)*. Ed. by G.L. Belkina. Moscow, Lenand Publ., 343-354. [in Russian].
4. Demin, I.V. Humanism and transhumanism: the problem of correlation. Retrieved from: <http://ecologyofthinking.ru/slyder-na-glavnoy/5108.html>
  5. History and philosophy of science and technology (2016). Ekaterinburg: Izdatel'sko-poligraficheskoe predpriyatie «Maks-Info». [in Russian].
  6. Kol'tsov, N. K. (1922). Improving human nature. *Russian eugenic journal*, vol. 1, no. 1, 1-27. [in Russian].
  7. Dictionary of gender terms. Z. Shevchenko (Compiled). Retrived on May 5th 2019 from <http://a-z-gender.net/>
  8. Foucault, M. (1994). *Words and things, Archaeology Humanities*. St. Petersburg: A-cad. [in Russian].
  9. Epshteyn, M. (2004). *Space character*. Moscow: NLO. [in Russian].
  10. Heidegger, M. (1962). *Being and Time*. (J. Macquarrie, & E. Robinson, Trans.). NY: Harper & Row (In Engl.).= Heidegger, M. (2003) *Being and time*. Kharkov: Folio. [in Russian].
  11. Harees, L. (2012). *The Mirage of Dignity on the Highways of Human progress: the Bystanders Perspective*. (L. Harees, Ed.). Bloomington: AuthorHouse.
-

Irina Kobzieva

Candidate of Philosophical Sciences (Ph.D.), doctoral student

H. S. Skovoroda Kharkiv National Pedagogical University

Kharkiv, Ukraine, e-mail: kobzeva0501@gmail.com

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-8543-6599>

Transhumanism and the future of man: attempt of philosophical and anthropological comprehension

Abstract

The article is devoted to the analysis of a new philosophical movements, a new system of work outlook called transhumanism, since a new view of a person and his opportunities is being formed in society. Analysis of sources from which the transhumanism originated concerns several stages where the initial prerequisites of this trend were formed. This article shows the philosophical ideas of transhumanist thought, the algorithm of realization of formation of transhumanism is considered, as a result of which the logic of reorientation in the system of values of mankind becomes clear. Also, the statements of a large number of Western

scholars – philosophers are presented about the prospects and consequences of this transhumanist project, obsessed only by human perfection, and not by its moral value. In modern scientific thought there are many adherents of transhumanism who do not see any contradictions between humanism and transhumanism. And there are also a large number of opponents of transhumanist ideas. There is a the third scientists group of gives a logical explanation of the transhumanist direction and at the same time offers a way out in order to avoid an adverse outcome. Author of article make an attempt of consideration of some types of alternative ways of settlement of disputes among supporters and opponents of transhumanism on the basis of philosophical experience of some scientists. Thus, summing up our research, we can say that, looking into the future, we can see that a person does not preserve his natural qualities as he develops and, under the influence of technogenic engineering, turns into a being, like things, which, depending on the circumstances, have different intellectual, creative, physical and other properties and at the same time lose their moral and spiritual.

Key words: *transhumanism, humanism, body, soul, human nature.*

Ирина Кобзева

*кандидат педагогических наук, докторант кафедры философии Харьковского национального педагогического университета им. Г. С. Сковороды, г. Харьков, Украина, e-mail: kobzeva0501@gmail.com
ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-8543-6599>*

Трансгуманизм и будущее человека: попытка философско-антропологического осмысления

Аннотация

Статья посвящена анализу нового философского течения, новой системы мировоззрения под названием трансгуманизм. В статье рассмотрен алгоритм реализации формирования трансгуманизма, в результате чего становится ясна логика переориентации в системе ценностей человечества. Также представлены высказывания ряда западных философов о перспективах и последствиях этого трансгуманистического проекта, одержимого лишь совершенствованием человека, а не его моральными ценностями.

Ключевые слова: *трансгуманизм, гуманизм, тело, душа, природа человека.*